

YEMİN

lerde birçok eser telif edilmiştir. Hadislerde yemin konusunda da özellikle günümüzde birçok çalışma yapılmıştır. Bunlara örnek olarak Ümeyme Bedreddin'in "Belâgatü'l-kasem fi'l-hadîsi'n-nebevî eş-şerîf" (*Mecelletü Câmî'ati Dimaşk, sy. 26/3-4* [2010], s. 47-87), Cümle Dâvûd Ayyâş'ın *Üslûbe's-şarî ve'l-kasem beyne luğati's-şirî'l-Câhilî ve luğati'l-hadîsi's-şerîf* (yüksek lisans tezi, 2010, Ürdün, eş-Şarqa Ünv. evsat Üniversitesi), Ayşe Esra Ağırakça Şahyar'ın *Hiz. Peygamber'in Yeminleri* (İstanbul 2011) adlı çalışmaları gösterilebilir. Fikhî bir konu olması bakımından modern dönemde yemine dair çok sayıda müstakil eser kaleme alınmıştır. Bunlar arasında Muhammed Abdülkâdir Ebû Fâris'in *Kitâbü'l-Eymân ve'n-nüzûr* (Amman 1399/1979), Atıyye el-Cübûrî'nin *el-Yemîn ve'l-âşârü'l-müterettibe 'aleyh* (Beyrut 1406/1986), Sa'diyye bint Şeyh Bâhumejd'in *În'ikâdü'l-yemîn ve 'ademühû fi'l-fıkhî'l-İslâmî* (yüksek lisans tezi, 1992, Ezher Üniversitesi), Nermin Öztürk'ün *İlahî Dinlerde Yemin, Keffaret ve Kurban* (doktora tezi, 1996, SÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü), Hâlid b. Ali el-Müşeyk'h'in *Ah-kâmü'l-yemîn billâhî 'azze ve celle: Dirâse fıkhıyye mu-kârene* (Demmâm 1423/2002), Suâd Muhammed eş-Şâyigî'nin *el-Yemîn: Elfâzühâ ve mevânî'u in'ikâdihâ* (yüksek lisans tezi, 1424, Ümmü'l-kurâ Üniversitesi), Abdülhakîm Ebû Zeyd'in *el-Eymân: Hükümhâ, çavâbitühâ, envâ'uhâ, keffâretühâ* (Beyrut 2009), Abdurrahman Candan'ın *İslâm Hukukunda Yemin ve Ahlakîlik* (*İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi*, sy. 15 [İstanbul 2010], s. 431-452) adlı eserleri zikredilebilir. Özellikle yargılama hukukunda yeminle ilgili Abdülazîz el-Aclân'ın *en-Nükûl 'ani'l-yemîn fi'd-da'vâ el-mâliyye'* (yüksek lisans tezi, 1410, İmam Muhammed b. Suûd İslâm Üniversitesi), Cemalettin Kapusuz'un *İslâm Muhakeme Usulünde Yemin*'i (yüksek lisans tezi, 1993, MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü), Abdülfettâh Mahmûd İdrîs'in *el-Kaçâ' bi'l-eymân ve'n-nükûl-bahş fıkhî mu-kâren*'i (Kahire 1414/1993), H. Tekin Gökmenoğlu'nun "İslâm Muhakeme Usulü Hukukunda Bir İsbat Vasıtası Olarak 'Yemin' Delili"ni (*Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, sy. 3 [Konya 1994], s. 179-195), Bedreddin Fâcîmânân Ahmed'in *el-Kaçâ' bi'n-nükûl 'ani'l-yemîn fi'l-fıkhî'l-İslâmî'sini* (yüksek lisans tezi, 2005, Malezya Uluslararası İslâm Üniversitesi) ve İkrime Saîd Sabrî'nin *el-Yemîn fi'l-ka-*

çâ'i'l-İslâmî'sini de (Amman 1429/2009) zikretmek gerekir.

BİBLİYOGRAFYA :

Râgib el-İsfahânî, *el-Müfredât*, "hlf", "ksm", "ymn" md.leri.; *Müsned*, II, 34, 361-362; Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî, *el-Câmî'u's-şâgîr* (nşr. Mehmet Boynukalın), Beyrut 1432/2011, s. 134; a.m.f., *el-Aşl* (nşr. Ebû'l-Vefâ el-Efgânî), Beyrut 1410/1990, III, 167; Şâfiî, *el-Üm* (nşr. Rifat Fevzî Abdülmuttalib), Mansûre 1422/2001, VIII, 149; Taberî, *Câmî'u'l-beyân* (Bulak), II, 242; Serahsî, *el-Mesbû't*, VIII, 126; Kâsânî, *Bedâ'i'*, III, 2-15, 20-22; Muvaftakkuddin İbn Kudâme, *el-Muğnî*, Beyrut 1405, X, 24; Kurtubî, *el-Câmî'*, III, 97; İbn Teymiyye, *Mecmû'u fetâvâ*, XXXV, 242, 243, 244, 253, 272, 274, 275, 284; Kalkaşendî, *Şubhu'l-a'şâ*, XIII, 211-320; İbn Hacer el-Askalânî, *Fethu'l-bârî* (nşr. Abdülazîz b. Abdullah b. Bâz), [baskı yeri ve tarihi yok], XI, 533-535; İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l-kadir*, V, 58; Ali b. Süleyman el-Merâdî, *el-İnsâf fi ma'rifeti'r-râcih mine'l-hilâf* (nşr. M. Hâmid el-Fikî), Kahire 1377/1958, XI, 31, 33, 38-39, 44-45, 119; Hattâb, *Mevâhibü'l-celîl*, Beyrut 1398, III, 261; Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, IV, 473; Buhûtî, *Keşşâfü'l-kınâf*, VI, 236; Muhammed b. Ahmed ed-Desûkî, *Hâşiye 'ale's-Şerhi'l-kebir*, Beyrut, ts. (Dârü'l-fikr), II, 126-130, 134-141; IV, 307; Mustafa es-Süyûtî, *Me'tâlibü'ü'l-nühâ fi şerhi Çâyeti'l-müntehâ*, Dimaşk 1380/1961, V, 510; VI, 319, 357-362, 364, 365, 367-374, 378-390, 414; İbn Âbidîn, *Reddül-muhtâr* (Kahire), III, 702; Hilmi Ergüney, *Türk Hukukunda Lügat ve İstılahlar*, İstanbul 1973, s. 495-497; Abdülfettâh M. Ebû'l-Ayneyn, *el-Kaçâ' ve'l-İsbât fi'l-fıkhî'l-İslâmî*, [baskı yeri ve tarihi yok], s. 353-418; Tehmasib Ferzeliyev v.dğr., *Türk Dilinde Dualar Beddualar Yeminler*, Erzurum 1996, s. 97-99; Vecdi Akyüz, *Oruç Yemin Adak ve Keffaret*, İstanbul 2006, s. 133; Abdülkadir İnan, "Eski Türklerde ve Folklorunda Ant", *DTCFD*, VI/4 (1948), s. 279-290; R. C. Jennings, "The Use of Oaths of Denial at an Ottoman Sharia Court Lefkoşa (Nicosia) 1580-1640", *JTS*, XX (1996), s. 13-23; M. Khalid Masud, "Procedural Law Between Traditionists, Jurists and Judges: The Problem of Yamin ma' al-Shâhid", *al-Qantara*, XX/2, Madrid 1999, s. 389-416; Nazif Şahinoğlu, "Yemin", *İA*, XIII, 384; J. Pedersen - [Y. Linant de Bellefonds], "Kasam", *Et* (İng.), IV, 687-690; "Eymân", *Mv.F*, VII, 245-314; G. R. Hawting, "Oaths", *Encyclopedia of the Qur'ân* (ed. J. D. McAuliffe), Leiden 2003, III, 561-566; Fahrettin Atar, "Yemin", *İslâm'da İnanç, İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi* (ed. İbrahim Kâfi Dönmez), İstanbul 2006, IV, 2168-2172.

ERTUĞRUL BOYNUKALIN

YEMİNİ

(يَمِينِي)

Faziletname adlı eseriyle tanınan
XVI. yüzyıl

Kalenderî ve Bektaşî şairi.

Hayatına dair çok az bilgi vardır. Hangi tarihte ve nerede öldüğü de bilinmemektedir. Faruk Sümer, Eğribozlu olduğunu söyler. Eserindeki ifadelerden anlaşıldığı-

na göre babası Semerkantlı Hâfız adlı bir kişidir. Kendi adı Muhammed'dir, "Hâfız oğlu" ve "İbn Hâfız" olarak da anılmaktadır. Zaman zaman Derviş unvanını kullanmıştır (Kirman, s. 4-8). XVI. yüzyıldan itibaren daha çok şehir merkezlerinden uzak yerlerde yaşayan halk kitleleri arasında "Yemîni" mahlasıyla tanınmıştır. Yemîni'nin yaşadığı dönem ve mensup olduğu şahsiyetler kendi beyanlarından tahmin edilebilmektedir. Şairin eserinde kutub saydığı kişilerden ilki Hüsam Şah (Ganî Baba) adıyla zikrettiği Otman Baba'dır (ö. 883/1478). İkincisi yine kutub diye tanıtılan ve kendisine intisap ettiği anlaşılan İbrâhim-i Sâni'dir (Akyazılı Sultan) (Gölpınarlı, s. 25). Yemîni'nin, mistik gelenekle birlikte Hurûfî ve Şîî etkisinde teşekkül etmiş görünen senkretik doktrininin Kalenderî-Hayderî erkânı ile benzerliğinden hareketle bir Kalenderî şairi olduğunu söylemek mümkündür. Yemîni, yaşadığı dönemden çok sonra benzer bir senkretizme uygun olan ve XVII. yüzyıldan itibaren Kalenderî zümrelerini de içine alan Bektaşî geleneğinin, mirasını devraldığı şairlerinden biri olmuştur (Rieu, s. 172-173). Onun hayatına dair doğrulanması mümkün görünmeyen bazı rivayetler, XVII. yüzyıl başlarında kaleme alınan aynı cemaat geleneğinin menkıbevi kayıtlarında yer almaktadır (*Demir Baba Vilâyetnâmesi*, tür.yer.). Yemîni'nin 940 (1533) yılında Manastır'da "şehiden" katledildiği rivayeti ise daha geç bir dönemin, bir XX. yüzyıl kaynağının başka bir bilgiyle teyit edilemeyen iddiasıdır (Mehmed Tevfik, s. 51).

Faziletname telif edildiği dönemin merkezlerinden uzakta, kendi içine kapanmış tipik bir tekke edebiyatı mahsulü ve zümre telakkileri derlemesinden meydana gelen yaklaşık 7400 beyit hacminde bir mesnevidir. Baş tarafında eserin "münhasıran" Rum gazilerine ithaf edildiği belirtilir. Yine müellifin ifadesine göre eser Şeyh Rükneddin'in aynı adı taşıyan Farsça mensur eserinin manzum tercümesidir. Yemîni'nin nazma aktarma sırasında bazı ilâvelerde bulunduğu tahmin edildiğinde eserin tercüme-telif niteliğini taşıdığını ve mahallileştiğini söylemek mümkündür. Eserin aslında mevcut, "Fazilet" adı verilen on dokuz hikâyeye Yemîni tarafından yirmi dört kıssaya çıkarılmış, böylece menkıbevi bir Hz. Ali biyografisi meydana gelmiştir. Eserde, tahkiye kısımları kadar bir yekün teşkil eden mev'izalarla birlikte Hz. Muhammed ve özellikle Hz. Ali vafında medihlerin "tevellâ-teberrâ" çerçevesinde ifade

edildiği, Şiilik unsurlarının çok yoğun olduğu birer na't olan şiirler mevcuttur. Bunlar genelde Nesimî tarzında mutavvel gazeller, terciibendler ve murabba-ı mütekerriyerler gibi nazım şekilleridir. Ayrıca iktibas edilen âyetler yanında Şîa geleneğinden aktarıldığı kuvvetle muhtemel hadisler gibi malzemeler iç içe yer almaktadır. Bazılarında "Yemînî" mahlası görülen mev'iza kısımlarındaki konular, bunların serbest çağrışımla işlenişi, eserin Farsça aslından nisbeten farklı bir zamanın ihtiyaç ve beklentilerini karşılamaya yönelik olarak telif edildiğini düşündürmektedir. *Faziletnâme*, içeriği bakımından bir yönüyle menâkıbnâme niteliği taşıdığı kadar diğer yönüyle şairin eserindeki kıssalarla mev'izalara müdahalesi ve ilâvelerde bulunması açısından bir nasihatnâmedir. Biraz da bu sebeple Tahtacılar esere âdeta mukaddes bir kitap gibi değer verirler. Devrindeki edebî tenkitten uzak muhitlerde faaliyet gösteren Yemînî'nin şiirleri vasat seviyededir ve kıssa anlatmaya yatkın hüviyeti edebî kişiliğinden daha baskındır. Estetik kaygıları geri planda tutup ikili bir zıtlaşma üzerine inşa ettiği duygu ve inançlarını birer telakkiler manzumesi halinde sunarken içinde yaşadığı çevrenin dilini ustalıklı kullanmıştır. Devrinde sert ifadelerle eleştirdiği tiplerden adaletsiz kadınlara iki yüzlü sūfîleri hicvederken merkezî otoriteye değil kuruluş günlerinin hâtırasını yaşattığına inandığı uç gazilerine derin bir sempati duyar. Yemînî, dinî-tasavvufî konuları XVI. yüzyıl şartları içinde siyasî bir muhteva ile yorumlayıp muhalif bir çizgiye temayülünü pervasızca seslendirirken dile göstermeye çalıştığı özeni eseri oluşturan unsurların tertibinde gösterememiştir. *Faziletnâme*'nin kütüphanelerde ve şahıs ellerindeki nüshalarının çokluğu eserin yaygın biçimde okunduğunu göstermektedir. Bununla birlikte Arap harfleriyle yapılan ilk baskısı (bk. bibl.) hatalarla doludur. 1960'lardan itibaren amatörce okunup *Beyan-ı Mucizâtı Ahmedî Fazlî Fazilet Hazretî Ali* adıyla basılması ve baskının tekrarlanması -eserin adından ve imlâsından da anlaşılacağı üzere- dilinin bozulmasına yol açmıştır. Eser ayrıca *Hz. Ali'nin Faziletnâmesi* adıyla nesre çevrilerek yakın zamanlara kadar çok sayıda basılmıştır. *Faziletnâme* Yusuf Tepeli'nin doktora çalışmasına konu olmuş ve ardından neşredilmiştir. Eserin şekil ve muhteva özellikleri üzerine bir incelemeyi de Aydın Kırmancık doktora çalışmasında gerçekleştirmiştir (bk. bibl.).

BİBLİYOGRAFYA :

Yemînî, *Faziletnâme-i Cenâb-ı Şâh-ı Vilâyet* (haz. Ahmed Hızır – Ali Haydar), İstanbul 1325-1327; a.m.f., *Hz. Ali'nin Faziletnâmesi* (haz. Adil Ali Atalay Vaktidolu), İstanbul 1997; *Yemînî'nin Faziletnâmesi: İnceleme-Metin-Gramatikal İndeks* (haz. Yusuf Tepeli, doktora tezi, 1994), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; a.e.: *Faziletnâme* (haz. Yusuf Tepeli), Ankara 2002, I-II; *Beyan-ı Mucizâtı Ahmedî Fazlî Fazilet Hazretî Ali* (haz. Fevzi Gürgen), Ankara 1995; *Demir Baba Vilâyetnâmesi* (haz. Bedri Noyan), İstanbul 1976; Rieu, *Catalogue*, s. 172-173; Mehmed Tevfik, *Manastır Vilâyeti Tarihçesi*, Manastır 1327, s. 51; Abdülbâki Gölpınarlı, *Hurûfluk Metinleri Kataloğu*, Ankara 1973, s. 25; Ahmet Yaşar Ocak, *Alevî ve Bektaşî İnançlarının İslâm Öncesi Temelleri*, İstanbul 2000, s. 44-46, 49-50; Aydın Kırmancık, *Yemînî'nin Faziletnâme'si -Şekil ve Muhtevâ Tahliili-* (doktora tezi, 2004), Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 4-8; Faruk Sümer, "Tahtacılar", *DİA*, XXXIX, 437.

AYDIN KIRMAN

YEMİŞÇİ HASAN PAŞA

(bk. HASAN PAŞA, Yemişçi).

YENBU'

(ينبع)

Suudi Arabistan'ın
Kızıldeniz kıyısında
liman şehri.

Su kaynak ve kuyularının çokluğundan dolayı Yenbu' adıyla anılır. Hicaz'da Suriye-Yemen ticaret güzergâhında yer alan şehir doğusundaki Medine'ye yaklaşık 200 km. uzaklıktadır. Ortaçağ'da Yenbu'un Benî Cüheyne kabilesinin toprağı olarak bilinen iç kesimine çevresinde bol hurma yetiştiği için Yenbuunnahl, Kızıldeniz kıyısındaki kesimine de Yenbuulbahır denilirdi (Bekrî, I, 231; II, 656). 1975'ten itibaren yapılan çalışmalarla Yenbu' Limanı'nın yenilenip modern bir sanayi şehri halinde tasarlanmasıyla oluşturulan üçüncü bölümüne de Yenbuussnâiye adı verilmektedir. Hicaz bölgesindeki Arap kabileleri ana yolların çevresinde veya yakınlarında yaşamayı tercih ediyor, tarıma elverişli topraklarda köy ve şehirler kurarak yerleşik hayata geçiyorlardı. Ana yol üzerinde bulunan ve tarıma elverişli topraklara sahip olan Yenbu'un iç kısımlarında Adnânîler'den Benî Müdlic, Kahtânîler'den Kudâa'ya mensup Benî Cüheyne, Kaysîler'den Absoğulları'na mensup küçük bir grup yaşıyordu. Kur'an-ı Kerim'de zikredilen Süvâ' adlı put bir rivayete göre Yenbu' bölgesinde, bir rivayete göre ise Batn-ı Nahle'deki Ruhât ad-

lı yerde bulunuyordu (İbnü'l-Kelbî, s. 28, 50). Yenbu'un İslâm öncesinden beri bir liman şehri olduğu ve eski Yunan kaynaklarında Nera / Negra şeklinde yer aldığı ileri sürülür (Cevâd Ali, II, 48). Yenbu', Câr Limanı'nın yerini aldıktan sonra önemli bir kıyı şehri haline geldi.

Hicretten sonra Mekke-Suriye ticaret yolunu kontrol altına alarak Kureysî ekonomik açıdan zayıflatmak isteyen Hz. Peygamber'in bu isteğinin gerçekleştirilmesi için Yenbu' ve çevresinin kontrol altına alınması gerekiyordu. Bu çerçevede yapılan Buvât ve Uşeyre gazveleri (2/623) ve Sifülbahr Seriyyesi ile (8/629) Yenbu' ve çevresindeki Arap kabileleriyle ilişki kurularak onların güvenliklerinin sağlanmasına katkıda bulunulmuş ve İslâmiyet'in bölgede yayılmasının yolu açılmıştır. Bu çabalar, Yenbu'da yaşayan Cüheyneoğulları'nın oldukça erken bir tarihte İslâmiyet'i kabul etmeleri (Buhârî, "Menâkıb", 6; Müslim, "Fezâ'ilü's-şâhâbe", 188-195) ve Müdlicoğulları'nın Kureys'e karşı müslümanların safında yer almalarıyla sonuçlanmıştı. Resûl-i Ekrem, işlenmeyen arazilerin ihya edilmesi için Yenbu'un bazı yerlerini Hz. Ali ile Benî Cüheyne'den Küşed b. Mâlik'e iktâ etti. Hz. Ömer'in Ali'ye iktâ ettiği yerler arasında Yenbu'daki bazı topraklar da bulunuyordu (Belâzürî, s. 18). Zamanla Hz. Ali'ye ve çocuklarına ait topraklar genişledi ve iki büyük çiftlik meydana geldi. Hz. Ali halifeliliğinin ikinci yılında buradaki mülklerini Medine fakirlerine ve yolda kalmışlara vakfetti. Ayrıca Abbas b. Abdülmutta-lib'in oğullarından Kesir ile Hz. Ali'nin Ümmü Habîb bint Rebîâ'dan dünyaya gelen oğlu Ömer'in yerleştikleri Yenbu'da vefat etmeleri, şehirde Hâşimîler'in, özellikle de Ali evlâdının nüfusunun ve mülklerinin artmasını beraberinde getirdi. Bundan dolayı Yenbu' yakınlarındaki Radvâ dağı Muhammed b. Hanefiyye'den itibaren Emevîler'e ve daha sonra Abbâsîler'e karşı muhalefet hareketlerine girişen Hz. Ali taraftarlarının sığınağı haline geldi (İbnü'l-Esrî, V, 521).

Mekke Emirliği'ne bağlı olan Yenbu' önce Abbâsîler ile Fâtimîler'in rekabet alanına girdi, daha sonra da Eyyûbîler'in ilgisini çekti. Eyyûbîler döneminden itibaren Medine'nin limanı olarak Yenbu' ile şehrin kalesi önem kazanmaya başladı. Kuzey Afrika ülkelerinden ve Suriye'den deniz yoluyla Medine'ye gelenler Câr (günümüzde Büreyke) yerine Yenbu' Limanı'na iniyorlardı. 1182 sonbaharında II. Haçlı Seferi'nin önde gelen kumandanlarından Re-